

В ней рассматривается роль коннотативного компонента имен в создании образа.

Ключевые слова: номинация, оним, антропоним, апеллятив.

Summary

This article analyzes the characteristic function anthroponyms and unnamed category of works of Ivan Bahrianyi. It examines the role of connotative component of proper names in the creation of the image.

Key words: nomination, onym, anthroponym, appellyativ.

УДК 37.02:82.09(44):37.036

Папушина В. А.
Хмельницький національний університет

РОБОТА НАД ХАРАКТЕРИСТИКОЮ ОБРАЗУ ЖУЛЬЄНА СОРЕЛЯ (ЗА РОМАНОМ Ф. СТЕНДАЛЯ „ЧЕРВОНЕ І ЧОРНЕ”) З ЕЛЕМЕНТАМИ ОНОМАСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ЯК ЗАСОБУ ПІДВИЩЕННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ

Сьогодні у ВНЗ широко застосовуються інтерактивні технології для активізації мислення студентів, розвитку їх пізнавального та творчого потенціалу. Про це свідчать дослідження Т. В. Сердюк, яка уточнила структуру навчального заняття з використанням інтерактивних технологій, І. М. Мельничук, яка здійснила фундаментальне дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій, О. П. Колесової, яка досліджувала формування критичного мислення у майбутніх економістів засобами інтерактивних технологій навчання. О. М. Дунаєва у межах інтерактивної технології розробила спецкурс „Основи формування педагогічної креативності майбутніх учителів”, Н. А. Грищенко працювала над формуванням просоціальних особистісних смислів студентської молоді у позанавчальній діяльності, застосовуючи для цього інтерактивні технології. З огляду останніх досліджень можна зробити висновок про велике значення інтерактивних технологій у навчально-виховному процесі ВНЗ як фактору розвитку комунікативної компетентності студентів, збільшення рівня їх освіченості.

Розмірковуючи над підходами у викладанні предмета „Історія зарубіжної літератури”, доходимо висновку про необхідність уведення в освітній процес поряд із традиційними активних та інтерактивних методів навчання, спрямованих на глибоке опрацювання навчального матеріалу, розширення кругозору студентів, їх спрямування на наукову та дослідницьку діяльність шляхом встановлення міжпредметних зв'язків, що забезпечить динаміку системи освіти студентів у цілому.

Мета статті – подати характеристику літературного образу шляхом застосування інтерактивних технологій з метою поглибленого вивчення літературного твору та формування естетичної культури студентів через ономастичне дослідження тексту роману.

Характеристика образу Жульєна Сореля, головного героя роману Ф. Стендаля „Червоне і чорне”, передбачає аналіз, спрямований на розвиток навиків роботи із художнім текстом епічного характеру. Доцільними стануть групові та індивідуальні форми роботи, робота в парах, заповнення анкети головного героя, реферати, творча та дослідницька робота, робота з історичними матеріалами. Попри визначальний характер літературознавчого аналізу художнього тексту важливим є *емоційний* аспект, що викличе безпосередній інтерес до твору, пошуки дотичних проблем із сьогоденням, створить атмосферу загальної зацікавленості [2, с. 31]; *пізнавальний* аспект, коли викладач спрямовує роботу студентів на з'ясування особливостей історичного періоду життя Франції доби Реставрації, на знайомство з творчою манерою письма автора, художню своєрідність тексту; *виховний* аспект, що сприятиме формуванню моральних якостей молодій людині, яка стоїть на порозі вибору життєвого шляху, забезпеченню особистісно зорієнтованого навчання [4, с. 114], *естетичний* аспект, пов'язаний із роботою над елементами творення образності, стилю автора через включення прийомів ономастики.

У сучасній лінгвістичній науці багато уваги приділяється вивченню ономастики в цілому, а особливо – питанням семантики та функціонування власних назв, дослідженню ролі естетичних онімів, зокрема естетичної антропонімії в просторі художнього тексту, що відкриває простір для власних досліджень студентів, висунення гіпотез, відкриттів. У ході роботи над характеристикою образу Жульєна Сореля, головного персонажа роману Ф. Стендаля „Червоне і чорне”, з метою

стимулювання наукової діяльності студентів, викладач рекомендує опрацювати новітні публікації з питання естетичної антропомімії І. Б. Воронова, Ю. В. Гріднева, П. Кадіо, Ю. Лотмана, Ю. А. Рилова.

Метою, яка стоїть перед викладачем, є донести до студентів розуміння драматичної долі та внутрішньої боротьби головного героя роману, що належав до енергійної і честолюбної молоді із соціальних низів, відкинутої режимом Реставрації на задвірки суспільства, розкрити естетичний потенціал роману Ф. Стендаля „Червоне і чорне”. Син сільського теслі, що випадково здобув освіту, Сорель одержимо прагне до самореалізації, але єдиним шляхом для нього є пристосування до чужого й ненависного суспільства. Опанувавши науку лицемірства, він з її допомогою бореться за свою мрію, бо часи Наполеона, коли цінувались кращі якості борця за велику Францію, давно минули. Досягнувши вершин суспільної драбини, але втративши свої кращі риси, Жульєн вибирає гільйотину, „у Франції часів Реставрації почесніше вмерти, аніж жити”. Тому „людина і суспільство”, основна проблема, що об’єднує часи, у яких жив герой роману, і сьогодні, стане об’єктом роздумів студентів. Як не стати часткою всезагального зла, не пристосуватися до корисливості і лицемірства світу, як зберегти і примножити кращі риси: честь, гідність, порядність, обов’язок, відповідальність, реалізувати свої здібності, щоб принести користь людству?

Вступне слово викладача та попередня бесіда визначають головні події в житті Жульєна Сореля, що стали основою сюжету роману. Основні етапи розвитку образу головного героя варто розглянути шляхом *індивідуальної роботи* або *роботи в парах* над текстом твору та цитування уривків із вказаних розділів роману:

- про що мріяв Жульєн Сорель (ч. I, р. 5);
- яке ставлення Жульєна Сореля до сім’ї мера пана де Реналья (ч. I, р. 7);
- як ви оцінюєте стосунки Жульєна Сореля з мадам де Реналь (ч. I, р. 15);
- за що зневажав Жульєн пана Вально? (ч. I, р. 22);
- як жив і навчався Жульєн у Безансонській семінарії, чому не склалися стосунки з іншими семінаристами? (ч. I, р. 27);
- чому незатишно почував себе Жульєн Сорель у родині де Ла-Моля? (ч. II, р. 2, 5);
- чому Жульєн домагався кохання Матильди де Ла-Моль? (ч. II, р. 10, 110);
- що відкрило очі героя на самого себе? (ч. II, р. 35);

– який вирок виніс Жульєн Сорель французькому суспільству часів Реставрації на суді? (ч. II, р. 41).

На наступному етапі аналізу образу головного героя використовуємо інтерактивні прийоми „*мозковий штурм*” та „*мікрофон*”. Студенти висловлюють свою точку зору з таких питань:

– „етапи сходження” Жульєна Сореля – це шлях вгору чи вниз?

– чому Жульєн розгубив ідеали, омріяні ще в юності, про славу, подібну славі Наполеона?

Цікавою стане *дискусія* „*Займи позицію*” про долю молодого людини в буржуазному суспільстві. Викладач ставить проблемне питання: Чим близькі і в чому різняться Жульєн Сорель Ф. Стендаля і Рафаель Валантен із роману О. де Бальзака „Шагренева шкіра”, Ілля Обломов з роману І. Гончарова „Обломов” та Олександр Адуєв з роману „Звичайна історія”? Не слід зупинятися, виявивши один проблемний аспект, слід спробувати знайти інші проблеми і напрями аналізу. Студентам рекомендується навести приклади з особистого досвіду, які підтверджують правильність думок [3]. Міркування студентів – це пошуки ними власного „я”, роздуми про особливості епічних творів ХІХ ст., які ставили „вічні” питання.

Технологія *ситуативного моделювання* – наступний етап обміну думками з приводу уявних долей літературних героїв у сучасному суспільстві:

– як почували б себе Сорель, Обломов, Адуєв, Валантен у нашому суспільстві?

– які грані своєї особистості вони б розкрили?

– що завадило б їм стати успішними та реалізувати себе?

Така навчальна гра стимулює до творчо-критичного прочитання текстів творів, виявить дотичні сфери інтересів студентів, збагатить їх літературознавчий досвід. Літературні твори позаминого століття стануть не культурною пам’яткою, а школою життя, що несе, як квінтесенцію, крізь віки загальнолюдські цінності та естетичний потенціал для виховання художніх смаків.

Питання „Вплив культури Наполеона на героя роману Стендаля „Червоне і чорне” плідно вирішується через застосування імітаційного методу „*широкоформатна ситуація*”, бо саме він дає змогу проаналізувати проблему в історичному аспекті та правильно оцінити її

віддзеркалення у вчинках і долі головного героя. Студенти з'ясовують, чим приваблювала постать Наполеона молодь, у чому корені культу цієї особистості. Шляхи реалізації цієї мети – обговорення цитат із тексту, пошук відповіді на поставлені питання, формулювання висновків. Рольові ігри, включені до роботи над питанням, – це можливість індивідуальної роботи за інтересами та самореалізації. Студенти, що вибрали цей вид роботи, готують реферати, мультимедійні презентації, відеоряд. Завдання для рольових ігор:

1. Історики:

- Велика Французька революція та її кумири;
- прототипи героїв роману;
- доба Реставрації: її плюси і мінуси.

2. Літературні критики:

- оцінка образу Жульєна Сореля сучасниками Ф. Стендаля;
- Жульєн Сорель у ряду романтичних персонажів Стендаля: Фабріціо дель Донго, Ферранте Палла, Лам'єль.

3. Соціальна і естетична оцінка власних імен героїв роману, лінгвостилістична роль естетичної ономастики у творі, образність та стилістичні можливості антропонімів у тексті.

4. Для студентів, що опрацьовували романи О. Бальзака „Шагренева шкіра”, І. Гончарова „Обломов”, „Звичайна історія”, постане аналогічне дослідницьке завдання стосовно цих творів.

Робота над онімним простором роману потребує пояснень і рекомендацій викладача. Так, говорячи про образ Наполеона як символ епохи ХІХ ст. і об'єкт поклоніння головного героя роману Жульєна Сореля і самого автора роману, опрацьовуються епізоди роману: портрет Наполеона, улюблені книги Жульєна, його мрії. Завершальним етапом цієї роботи є фіксування у щоденнику філолога, який ведуть студенти, думки, що антропонім Наполеон, крім прямої функції називати, має додаткове символічне та естетичне навантаження, є аргументом для характеристики головного персонажа, самого автора та його позиції, дає оцінку соціального середовища Франції епохи Реставрації. Визначаючи роль ономастичних одиниць у просторі тексту твору, викладач пропонує трактувати їх як концептуально ключові засоби декодування знакової і смислової функції художнього тексту через нульову онімізацію, що також не менш значуща для розкриття авторського задуму [1]. Так, аналізуючи епізод приїзду

Жульєна Сореля до Парижа, звертаємо увагу на мармурову дошку з написом золотом імені власника розкішного особняка. Усі в Парижі знали цей напис і особняк, що належав спритному придворному, дипломату Талейрану, хоча його ім'я у творі не звучить. Через прийом нульової онімізації та хрематонім „мармурова дошка” перед читачем постає певна особистість, що пояснює авторський задум, архітектоніку твору, дає просторово-часові орієнтири: місце дії, історична епоха, соціальний статус персонажа. Нульовий онім має здатність кодувати великий обсяг художньої інформації [1, с. 8], сприяє глибокому осмисленню тексту роману, його парадигми, розумінню ідеї та художньо-естетичної функції.

У роботі над характеристикою образу Жульєна Сореля можна залучити театральну групу для інсценізації епізодів:

- портрет Наполеона – найдорожча реліквія Жульєна;
- зустріч героїчної особистості графа Альтаміри на балу з Жульєном Сорелем.

Рефлексивний етап засвоєння знань доцільно почати вирішенням проблемного питання: де слід шукати причини трагедії Жульєна Сореля? Застосуємо *пошуковий метод*, коли викладач спрямовує роботу до узагальнення матеріалу. Технологічні картки, що мають узагальнювальний характер питань, сприятимуть синтезу інформації та її конкретизації у вигляді заповнення схеми „Жульєн Сорель. Причини трагедії життя героя”:

Розвиток подій у творі	Зміни в душі героя
сім'я батька	романтична мрія про подвиги і славу Наполеона
у будинку мера	зневага до обмежених дворян і буржуа
кохання до мадам де Реналь	егоїзм та цілеспрямований наступ: ця „фортеця” має „впасти”
семінарія	лицемірство: не вірячи в Бога, одягнув „чорне”
у Парижі	отримав дворянський статус де Ла Верне
стосунки з Матильдою де Ла-Моль	марнославство і страх бути не таким, як усі
замах	спроба захистити досягнуте
в'язниця	щирість, пробудження кращих якостей душі
суд	чесність і позиція порядної людини
страта	самосуд, сходження до вершини людяності

Підсумок роботи над образом головного героя робимо, окресливши сферу пошуків студентів у вирішенні актуальних моральних питань. Інноваційні методи і прийоми, як індивідуальні, так і групові, з випереджальними та творчими завданнями, різноманітними формами роботи з текстом, зокрема „мозковий штурм”, „мікрофон”, дискусія „Займи позицію”, технологія ситуативного моделювання, імітаційний метод „широкоформатна ситуація”, рольові ігри, мультимедійні презентації, які в комплексі використовує викладач на занятті, стали запорукою глибокого проникнення в текст твору, а через нього – у стендалівську епоху, інструментом розуміння літературного образу нашими сучасниками. Робота з онімами роману сприяла вирішенню літературознавчих проблем, оскільки власна назва функціонує як важливий органічний елемент стилю, образності, розкриття ідейного задуму та архітектоники твору. Сміслові зв'язки, складні асоціації, що викликає онім, почасти розкрили історичний, культурний фон подій роману, розширили можливості його сприйняття сучасним читачем, дали можливість студентам визначитися із власними науковими дослідженнями: топоніми у романі: референційні (Безансон, Париж), авторський новотвір Вер'єр; хрононім як складовий елемент авторського художнього ономастикону (підзаголовок роману „Хроніка XIX століття” і лише п'ять років із життя головного героя Жульєна); асоціативні джерела псевдоніму автора роману (Анрі Марі Бейль) тощо.

Список використаної літератури

1. Литвин Л. В. Ономастична система художньої прози (на матеріалі французьких романів XIX – XX ст.): автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.05 – романські мови / Л. В. Литвин. – К., 2006. – 21 с.
2. Ніколенко О. М. Проблеми аналізу художнього твору на уроках зарубіжної літератури // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2003. – № 3. – С. 31 – 32.
3. Січкарук О. І. Інтерактивні методи навчання у вищій школі : навч.-метод. посібник / О. І. Січкарук. – К. : Таксон, 2006. – 88 с.
4. Штейнбук Ф. Методика викладання зарубіжної літератури в школі / Ф. Штейнбук. – Тернопіль : Мандрівець, 2009. – 288 с.

Анотація

У статті запропоновано поєднання вивчення характеристики літературного образу з використанням художньо-естетичного потенціалу ономастики. Сучасні інноваційні методи і прийоми, застосування інтерактивних технологій при вивченні класичних творів зарубіжних авторів дають можливість для глибокого літературного аналізу. Наведено приклади роботи над характеристикою головного героя з використанням естетичних онімів: антропонімів, нульового оніма, хрематонімів.

***Ключові слова:** художньо-естетична функція роману, інноваційні методи і прийоми, інтерактивні технології, естетична культура, ономастика.*

Аннотация

В статье предложено сочетание изучения характеристики литературного образа с использованием художественно-эстетического потенциала ономастики. Современные инновационные методы и приемы, применение интерактивных технологий при изучении классических произведений зарубежных авторов дают возможность для глубокого литературного анализа. Поданы примеры работы над характеристикой главного героя с использованием эстетических онимов: антропонимов, нулевого онима, хрематонимов.

***Ключевые слова:** художественно-эстетическая функция романа, инновационные методы и приемы, интерактивные технологии, эстетическая культура, ономастика.*

Summary

In the article is offered the combination of learning the characteristic of the literary image with using artistic and aesthetic potential of onomastics. Modern innovative methods and techniques in application of interactive technologies in the study of classic works by foreign authors give an opportunity of deep literary analysis. The article includes examples of work with the character of protagonist Julien Sorel with the use of aesthetic onyms, for example anthroponyms, null onyms, hrematonims.

***Key words:** artistic and aesthetic function of the novel, innovative methods and techniques, nteractive technologies, aesthetic culture, onomastics*